

The approach of international documents and religious and criminal law of Iran in proving evidence in medical crimes and money laundering

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Authors

Jasem Rashidi ¹
Bagher Shamloo ^{2*}
Alireza Saybani ³

How to cite this article

Jasem Rashidi, Bagher Shamloo, Alireza Saybani, The Approach of International Documents and Iranian Criminal Law in Proving Evidence in the Crime of Money Laundering, *Journal of Quran and Medicine*. 2021; 6(1): 86-96.

1. PhD student, Department of Criminal Law and Criminology, Islamic Azad University, Bandar Abbas Branch, Bandar Abbas, Iran.
2. Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran (Corresponding Author).
3. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Islamic Azad University, Bandar Abbas Branch, Bandar Abbas, Iran.

* Correspondence:

Address:
Phone:
Email: baghershamloo@gmail.com

ABSTRACT

The purpose of this article was to examine the approach of Iran's international documents and criminal laws in proving evidence in the crime of money laundering. Among the most important crimes related to the financial and economic security of the country, which also has international dimensions and funds, is money laundering and the process of making illegal incomes from criminal activities inside and outside the country look legitimate. Considering that the crime of money laundering has spread today by relying on new tools and methods, it is important and necessary that the burden of proof and methods of proving this crime rely on the evidence of criminal proof contained in domestic laws on the one hand and international documents on the other hand. should be studied in order to evaluate both the proofs of this crime and the challenges that exist in citing these proofs to prove money laundering. The main question of the research is that, in relation to the proof of evidence in the crime of money laundering, how can the approach of Iran's international documents and criminal laws be explained? The main hypothesis of the article is that, in the international documents and criminal laws of Iran, attention has been paid to the way of proving the crime of money laundering. The results of the research show that, both in domestic laws and in international documents and regulations, attention has been paid to the method of proof, evidence of proof and the burden of proof, and the course of legislative developments in this regard according to the amendments approved in 2017 in the money laundering law (especially The notes of Article 2) which have been established in accordance with international documents and regulations, indicate that money laundering can be proven by relying on traditional evidence such as confession and testimony on the one hand and modern evidence such as electronic evidence collection.

Keywords: Crime, Money Laundering, Proof of Reason, International Documents, Iranian Criminal Law.

Article History

Received: 2021/03/30
Accepted: 2021/06/08

ایران در اثبات دلیل در جرایم پزشکی و پولشویی جاسم رشیدی^۱

دانشجوی دکتری، گروه حقوق کیفری و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بندرعباس، بندرعباس، ایران.

باقر شاملو^{۲*}

دانشیار، گروه حقوق کیفری و جرم شناسی، تهران، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

علیرضا سایبانی^۳

استادیار، گروه حقوق کیفری و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بندرعباس، بندرعباس، ایران.

چکیده

هدف مقاله حاضر، بررسی رویکرد اسناد بین المللی و حقوق کیفری ایران در اثبات دلیل در جرم پولشویی بود. از جمله مهم ترین جرائم مرتبط با امنیت مالی و اقتصادی کشور که ابعاد و وجوه بین المللی نیز دارد، پولشویی و مجموعه فرایند مشروع جلوه دادن درآمدهای نامشروع ناشی از فعالیت های مجرمانه در داخل و خارج از کشور است. با توجه به اینکه جرم پولشویی امروزه با تکیه بر ابزار و راهکارهای نوین گسترش پیدا کرده است، اهمیت و ضرورت دارد که بار اثبات و راهکارهای اثبات این جرم با تکیه بر ادله اثبات کیفری مندرج در قوانین داخلی از یک سو و همینطور اسناد بین المللی از سوی دیگر مورد مطالعه قرار گیرد تا هم ادله اثبات این جرم ارزیابی شود و هم چالش هایی که در استناد به این ادله در اثبات پولشویی وجود دارد مورد مطالعه قرار گیرد. سؤال اصلی تحقیق این است که، در ارتباط با اثبات دلیل در جرم پولشویی رویکرد اسناد بین المللی و حقوق کیفری ایران چگونه قابل تبیین است؟ فرضیه اصلی مقاله این است که، در اسناد بین المللی و حقوق کیفری ایران، به نحوه اثبات جرم پولشویی توجه شده است. نتایج تحقیق نشان می دهد که، هم در قوانین داخلی و هم در اسناد و مقررات بین المللی به نحوه اثبات، ادله اثبات و بار اثبات دلیل توجه شده است و سیر تحولات تقنینی در این خصوص با توجه به اصلاحات مصوب ۱۳۹۷ در قانون پولشویی (علی الخصوص تبصره های ماده ۲) که به تبع اسناد و مقررات بین المللی وضع شده است، بیانگر این است که پولشویی با تکیه بر ادله اثبات سنتی نظیر اقرار و شهادت از یک سو و ادله نوین نظیر مجموعه ادله الکترونیکی، قابل اثبات است.

کلمات کلیدی: جرم، پولشویی، اثبات دلیل، اسناد بین المللی، حقوق کیفری ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۱۸

* نویسنده مسئول: baghershramloo@gmail.com

مقدمه

پولشویی جرمی با خصیصه فراملی است که اگرچه در سطح ملی نیز ارتکاب می یابد اما نگاه ویژه به آن برآمده از گستردگی فرامرزی آن و درنوردیدن مرزهای جغرافیایی توسط بزهکاران آن است. امری که به تدریج با ایجاد مخاطره برای نظام های ملی و فراملی به مثابه جرمی مهم، زمینه ساز شکل گیری اسناد و نهادهایی شده تا به طور مسنجم رویکردهای تقابلی و پیشگیرانه را برای مهار آن در چارچوبی منسجم ارائه نمایند.

به طور سنتی منظور از پولشویی تطهیر درآمدها و عوائد مجرمانه است. در این راستا، زمانی که درآمدی از یک عمل بزهکارانه حاصل می شود برای آنکه بتوان آن را مشروع جلوه داد تا امکان استفاده حداکثری از آن فراهم شود، نیاز است با انجام اقداماتی مشروع جلوه داده شود. همین امر نیز به لحاظ حقوقی در بسیاری از نظام های دنیا جرم انگاری شده است. در واقع هر عملی که منجر به آن می شود که یک دارایی حاصل شده از جرم با پنهان شدن منشأ غیرقانونی، قانونی جلوه نماید. از این رو، هر نوع عملی که با مخفی کردن یا تغییر منشأ کسب عوائد مجرمانه آن را حاصل از اعمال مشروع معرفی کند در تعریف فرایندی و تعریف قانونی، پولشویی محسوب می شود (۱).

بدین سان، پولشویی را می توان پلی میان نامشروع بودن و مشروع شدن دارایی ها تصور کرد که به خاطر آثار سوء بر نظام های اقتصادی و سیاسی، اتخاذ رویکردهای تقابلی در برابر آن اجتناب ناپذیر به نظر می رسد. پولشویی اغلب در برگیرنده سلسله ای پیچیده از معاملات و مراودات مالی است. با این حال، تمامی این اعمال را می توان در سه مرحله به طور اختصاری جای داد. مرحله نخست؛ جایگذاری است. در این مرحله درآمدهای نامشروع - مجرمانه عموماً خرد می شود و به امور مالی گوناگونی اختصاص می یابد. مرحله دوم؛ لایه گذاری است. در این مرحله درآمدهای جایگذاری شده شروع به چرخش و جابه جایی می کند تا از منشأ مجرمانه خود دور شود. مرحله سوم؛ ادغام یا یکپارچه سازی است. در این مرحله درآمدها در نهایت صرف انجام یک پروژه یا خرید یک کالا می شود. در واقع، درآمدهای گذر کرده از مراحل فوق، از وصف نامشروع فاصله گرفته و مشروع معرفی می شوند. گستردگی این اعمال به ویژه با توجه به توسعه جرائم سازمان یافته فراملی می تواند منجر به ورود ضربات سنگینی به نظام های اقتصادی مشروع و قانونی گردد. از این رو است که همواره مواردی چون اخلال و بی ثباتی در نظام های اقتصادی، کاهش درآمدهای دولتی، کم کردن اثر کنترل دولت بر سیاست های اقتصادی، تغییر دادن جهت سرمایه گذاری ها و خروج سرمایه از کشور، ایجاد ضعف در امنیت اقتصادی، ایجاد بی انگیزگی و ضعف در بخش خصوصی و خصوصی سازی، از میان بردن یکپارچگی و کلیت بازارهای پولی و مالی، تأثیر منفی بر نرخ بهره و ارز، افزایش ریسک های اعتباری را به عنوان آثار مخرب این جرم نام برده اند (۲).

در این بین، یکی از مهمترین ابزارهایی که برای کارآمدی نظام مبارزه با پولشویی مدنظر قرار گرفته، راهبردهای حقوق کیفری

همواره موضوع مهمی در نظام‌های حقوقی داخلی محسوب می‌گردد که پژوهش پیرامون آن امری اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد. از این رو، تحقیق حاضر در تلاش است تا با نگاهی همه‌جانبه این مهم را بررسی و در چارچوب نظام حقوقی مورد تحلیل قرار دهد. بدین سان، آنچه در وهله اول ضرورت انجام این پژوهش را ایجاد می‌کند این امر است که اساساً تحولات نظام مبارزه با پولشویی چگونه زمینه‌ساز تحول در ادله اثبات این جرم شده است. افزون‌بر این، باید مؤلفه‌های نظام ادله اثبات کیفری جرم پولشویی مورد شناسایی قرار گیرد تا در چارچوب آن تحولات نظام ادله اثبات به واسطه معکوس کردن یا تعدیل کردن بار اثبات مورد تدقیق قرار گیرد. بر همین اساس، هدف از این تحقیق پاسخ به این سؤال است رویکرد اسناد بین المللی و حقوق کیفری ایران در اثبات دلیل در جرم پولشویی چگونه است؟

پیشینه تحقیق

بحث درباره جرم پولشویی، از دیرباز مورد توجه بوده است؛ زیرا از روزی که بشر پا به عرصه خاک نهاد و با خانواده و قوم و قبیله زندگی اجتماعی را آغاز نمود، بحث جرم و هنجارشکنی را به دنبال داشته است. امروزه اکثر نظام‌های حاکم، به سمت مقابله با جرائم اقتصادی به خصوص جرم پولشویی هستند، اما بحث در خصوص اثبات دلیل در ارتباط با این جرم، موضوعی است که تاکنون پژوهشی به آن نپرداخته است.

آشناس در تحقیق «بررسی جایگاه جرم پولشویی و جرائم اختصاصی در حقوق جزا و جرم‌شناسی» بیان شد که، با توجه به آثار زبان‌بار پولشویی به طرح‌هایی که جهت مقابله با آن در سطح بین‌المللی تدوین شده اشاره شده است. در این راستا، اگرچه ضرورت جرم‌انگاری پولشویی مورد توجه قرار گرفته اما در خصوص موضوع بار اثبات و معکوس شدن آن مطالبی بیان نشده است.

جزایری در مقاله «نگاهی به جرم پولشویی و اسناد بین المللی مهم مرتبط با آن» در این زمینه با معرفی پولشویی به عنوان آن روی سکه ارتکاب جرم، آن را دارای فرآیندی سه مرحله‌ای دانسته

آن است. امری که اگرچه غالباً در چارچوب جرم‌انگاری پولشویی و برخی جرائم مرتبط با آن معنا می‌یابد اما جز ارزشمند دیگری نیز دارد. این جز، نظام ادله اثبات جرم پولشویی است که متأثر از نیازهای روز تلاش شده تا به گذر از نظام ادله اثبات سنتی و اصول در ظاهر غیرقابل خدشه آن، بنابر الزامات اجرایی - عملی موجود، رویکردهای نوینی ارائه نماید تا در پرتو آن زمینه لازم برای حل بسیاری از مشکلات را فراهم سازد. امری که با ایجاد تغییراتی در بار اثبات جرم پولشویی در تلاش است تا زمینه لازم برای حل دشواری‌های اثبات جرم پولشویی را فراهم سازد. امروزه پیچیدگی در ارتکاب جرم پولشویی بر کسی پوشیده نیست. امری که در مواجهه با نظام ادله اثبات سنتی کشف آن را نیز دشوار می‌کند. از این رو، ایجاد تحول در نظام ادله اثبات و به ویژه بار اثبات جرم می‌تواند تا حد زیادی یاری‌کننده کنشگران نظام عدالت کیفری در انجام وظایف باشد.

در این راستا، همسو با تحولات فراملی^۱، در سطح نظام‌های داخلی نیز این مورد توجه قرار گرفته است. اگرچه از سال ۱۳۸۶ و با تصویب قانون مبارزه با پولشویی عملاً این جرم وارد نظام عدالت کیفری ایران شد اما ناکارآمدی رویکرد قانونگذار به موجب این قانون و برخی الزامات فراملی منجر به ایجاد اصلاحاتی در قانون مذکور در سال ۱۳۹۷ شد. قانون اصلاحی اگرچه تغییرات قابل توجهی نسبت به نسخه سال ۱۳۸۶ داشته اما مهم‌ترین بُعد از تحولات آن تحولی است که به موجب الحاق ۳ تبصره به ماده ۲ اصلاحی قانون مبارزه با پولشویی^۲ داشته است که سرمنشأ تحول در بار اثبات در این زمینه و اتخاذ رویکردی بدیع در نظام قانون - گذاری ایران محسوب می‌شود.

با توجه به پیچیدگی‌های ارتکاب جرم پولشویی به ویژه با استفاده از ابزارها و راهکارهای نوین و فناورانه، به وضوح می‌توان نیاز به ایجاد تحولات حقوقی - کیفری مرتبط را احساس کرد. در این میان، ادله اثبات کیفری از نقش پررنگ و قابل توجهی برخوردار هستند. بر این اساس، نظام ادله اثبات کیفری در خصوص جرم پولشویی و بار اثبات جرم در این چارچوب، متأثر از اسناد فراملی

دارا شدن اموال موضوع این قانون منوط به ارائه اسناد مثبت می‌باشد. علاوه بر این چنانچه ارزش اموال مزبور بیش از ده میلیارد (۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال برای سال پایه و معادل افزایش یافته آن بر اساس نرخ تورم برای سال‌های بعد باشد وجود سابقه از آن در سامانه‌های مربوطه مطابق قوانین و مقررات لازم است. عدم تقدیم اسناد مثبتی که قابل راستی آزمایی باشد به حکم دادگاه مستوجب جزای نقدی به میزان یک چهارم ارزش آن اموال خواهد بود، در این صورت اصل مال موضوع قانون تا زمان رسیدگی قضائی توقیف می‌شود. چنانچه پس از رسیدگی اثبات شود دارا شدن مشروع بوده از مال رفع توقیف و در غیراین صورت ضبط می‌شود. تبصره ۳ - چنانچه ظن نزدیک به علم بر تحصیل مال از طریق نامشروع وجود داشته باشد در حکم مال نامشروع محسوب و مرتکب در صورتی که مشمول مجازات شدیدتری نباشد به حبس درجه شش محکوم می‌شود. در هر صورت مال مزبور ضبط خواهد شد مگر اینکه تحصیل مشروع آن اثبات شود».

۱. اسناد بین المللی و منطقه‌ای متعددی در خصوص پولشویی به تصویب رسیده است که برخی از مهم‌ترین آنها عبارتند از کنوانسیون وین ۱۹۸۸، کنوانسیون شورای اروپا ۱۹۹۰، دستورالعمل اروپایی ۱۹۹۱، توصیه‌های چهل‌گانه «فاتف» در سال ۱۹۹۰ و اصلاحیه‌های آنها در سال ۱۹۹۶ و ۲۰۰۰، کنوانسیون پالرمو در سال ۲۰۰۰ و کنوانسیون مبارزه با فساد مالی سال ۲۰۰۳. این اسناد راهکارهای مختلفی را برای مبارزه با پولشویی ارائه داده‌اند که در این رساله آنها را بررسی می‌کنیم.

۲. تبصره‌های سه‌گانه ماده ۲ اصلاحات قانون ۱۳۹۷ است مقرر می‌دارند: «تبصره ۱ - هرگاه ظن نزدیک به علم به عدم صحت معاملات و تحصیل اموال وجود داشته باشد مانند آن که نوعاً و با توجه به شرایط امکان تحصیل آن میزان دارایی در یک زمان مشخص وجود نداشته باشد مسئولیت اثبات صحت آنها برعهده متصرف است. منظور از علم در این تبصره و تبصره (۳) همان است که در قانون مجازات اسلامی برای علم قاضی تعریف شده است. تبصره ۲ -

کشورهای مدعی دموکراسی، نگاه حاکم بر آنان را - که قبل از آن، به سمت و سوی شهروندمداری در حرکت بود - تغییر داده است. البته این تغییر نگرش، اگرچه لزوماً به معنای سلب حقوق و آزادی‌های مشروع شهروندان نیست؛ در توجیه حفظ نظم و امنیت ملی و فراملی جامعه و به عبارتی، با استناد به نوعی مصلحت‌گرایی قیم‌مآبانه و گاه، به بهانه آن است که در برخی موارد، به تحدید پاره‌ای از صور تضمینات دادرسی عادلانه منتهی شده است. در سایه رشد روزافزون و سازمان‌یافتگی جرائم در سطوح ملی و فراملی و نیز تولد گونه‌های نوین بزهکاری در جوامع، بعد امنیت - در سطوح داخلی و فراملی - از اهمیت چشمگیری برخوردار گردیده است که در پرتو آن، نگاه تدوین‌کنندگان اسناد بین‌المللی نظیر کنوانسیون وین، مریدا و پالرمو نیز تغییر یافته است. بررسی مسئله امنیت‌گرایی و رسوخ آن، در یکی از اشکال نوین بزهکاری یعنی پول‌شویی، خصوصاً در شکل سازمان‌یافته آن است.

غلامی و پور بخش در مقاله «مبارزه با پولشویی در قوانین ایران و اسناد بین‌المللی» به این نکته اشاره کرده که بسیاری از کشورها به خصوص کشورهای در حال توسعه به شکلی گسترده با آن دست به گریبان هستند. عواملی مانند نظام اداری ناسالم و غیر کارآمد، نظام ناسالم اقتصادی، نظام مالی غیر شفاف و فاقد سیستم نظارتی قوی و ضعف دولت، بسترهایی مناسب برای عملیات پولشویی هستند. پولشویی دارای اثرات گسترده نامطلوب و زیانباری است که موجب فرار مالیات، فرار سرمایه از کشور، اختلال در بازارهای مالی، تورم و... می‌گردد. اقتصاد ایران نیز به دلیل بی‌نظمی نظام اقتصادی کشور، تعدد مراکز تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری اقتصادی، عدم نظارت بانک مرکزی بر گردش پولی و مالی کشور، عدم نظارت بر نقل و انتقالات پولی و ارزی، محل مناسبی را برای این پدیده بوجود آورده است. از آنجا که پولشویی در ماهیت خود فعالیتی فراملی و بین‌المللی است و بازارهای مالی جهان را در می‌نوردد، مقابله با آن بیش از هر چیز مستلزم همکاری بین‌المللی خواهد بود. از این رو مقابله با پولشویی نیازمند مشارکت بین‌المللی و ایجاد پیوندهای مستحکم و همکاری با مراکز مالی بین‌المللی و پذیرش منشورها و دستورالعمل‌های نهادهای بین‌المللی است.

قدیری بهرام آبادی در مقاله «تحولات تحصیل دلیل در جرم اقتصادی پولشویی با رویکرد تطبیقی اسناد بین‌المللی و مقررات ایران و انگلستان» نویسنده با توجه به تحصیل دلیل در پولشویی با نگاهی تطبیقی به بیان مطالب ارزشمندی پرداخته است اما به واسطه سال نگارش این پایان‌نامه، متن پژوهش ایشان از بسیاری از تحولات حقوقی و قانونی موجود به ویژه قانون مبارزه با پولشویی اصلاحی ۱۳۹۷ تهی است. بر این اساس، با وجود انجام پژوهش‌های مرتبط با حوزه پولشویی، همچنان پژوهشی مستقل و برخوردار از تحولات روز نظام مبارزه با پولشویی و مرتبط با موضوع این رساله وجود ندارد.

چارچوب نظری

که مرحله اول آن قطع هرگونه ارتباط مستقیم بین عواید حاصل شده (پول) از منشأ غیرقانونی آن، مرحله دوم، مخفی کردن رد مال با انجام معاملات متعدد (اعم از صوری و فرضی) و مرحله سوم فرآیند، ظاهری قانونی دادن به مال حاصل شده از جرم است. از این‌رو پولشویی حلقه اتصال اقتصاد غیررسمی و غیرقانونی با اقتصاد رسمی و قانونی است. هر چند به لحاظ آثار زیانبار این فرآیند، طرح‌های متعددی برای مقابله با پولشویی در سطح بین‌المللی تدارک دیده شده است اما از منظر تعهدات دولت ایران، کنوانسیون وین (که اولین بار استفاده از عواید حاصل از جرم مواد مخدر را جرم مستقلی تلقی نموده)، کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه جرائم سازمان یافته فراملی که در سال ۲۰۰۰ در پالرمو، اصول چهل‌گانه گروه ویژه اقدام مالی FATF و قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت سازمان ملل متحد از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد.

سوابق تحقیقاتی نشان می‌دهد در نیمه دوم قرن بیستم، جرائم فردی به سوی جرائم سازمان‌یافته تغییر جهت داده‌اند و چون این تغییر جهت، جهان به ویژه جوامع غربی را با خطرات جدیدی مواجه می‌نمود لذا نگرانی در مورد نبود قوانین مؤثر برای مبارزه با جرائم سازمان‌یافته و شست‌وشوی درآمدهای حاصل از جرم به‌ویژه درآمدهای حاصل از قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان موجب شد که با پدیده پولشویی به عنوان یک جرم مستقل علاوه بر جرائم منشأ مبارزه شود. یکی از دلایل مهم آن نگرانی از گسترش مواد مخدر در جوامع غربی و دیگری آگاهی از سود حاصل شده از معاملات مواد مخدر است. به همین دلیل از طریق تدوین قوانین درصدد برآمدند که قاچاقچیان را از عواید حاصل از جرم قاچاق محروم سازند. اما تدریج دریافتند که نه تنها مبارزه با قاچاق، امری صرفاً داخلی محسوب نمی‌شود و باید این مبارزه با همکاری سایر کشورهای جهان صورت گیرد بلکه علاوه بر عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر، عواید حاصل از جرائم دیگر چون اخاذی، رشوه خواری، کلاهبرداری و فساد مالی و... و اساساً هر جرمی که مبتنی بر تحصیل سود باشد را نیز در برگیرد. در این میان تلاش‌های بین‌المللی متعددی برای مبارزه با پولشویی صورت گرفته و در نتیجه پیمان نامه‌ها و قوانین متعددی به تصویب رسیده است که علاوه بر موارد تصریح شده در این مقاله، می‌توان به پیماننامه‌های جامعه اروپا، اقدامات بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول و... اشاره نمود.

همچنین شاملو و مرادی در تحقیق «تحدید تضمینات دادرسی عادلانه در پرتو امنیت‌گرایی در جرم پولشویی» بیان شد که، با توجه به تولد پارادایم و الگوی امنیت‌گرایی در قلمرو حقوق کیفری لیبرال، بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ در آمریکا، افراط‌گرایی و عوام‌فریبی‌های به عمل آمده در خصوص لزوم امنیت‌گرایی، بسترهای تحدید تضمینات دادرسی عادلانه در قبال برخی از موارد بزهکاری و بزهکاران را فراهم آورد. این امنیت‌گرایی «دولت‌های غیراقتدارگرا» در خصوص جرم، با رسوخ در اذهان و دیدگان سیاست‌گذاران جنایی بسیاری از

لذا سیستم خاصی بنام سیستم دلایل مختلط بوجود آمد. در این دوره صدور حکم محکومیت متهم منوط به آن بوده که اولاً از دلایل قانونی و مورد نظر قانونگذار استفاده شود و ثانیاً دلایل قانونی مورد استفاده قضات، برای آنها اطمینان و قناعت وجدانی حاصل نماید. در غیر این صورت دادگاه چاره‌ای جز حکم برائت متهم ندارد (۴).

با این حال، تحولات فناوری از یک سو و فنی و تخصصی شدن برخی گونه‌های جرایم راه را برای ورود به نظام ادله اثبات علمی باز کرد. در این دوره کارشناس به‌عنوان یک مرجع جدید وارد فرایند عدالت کیفری می‌شود و با استفاده از دانش خود، راهنمایی‌ها و موازین جدید مطمئنی را عرضه می‌کند. او عدم اعتمادها، تردیدها، ذهن‌گرایی‌ها، تخیلات و نظریات نامطمئن را در امر قضاوت از بین برده و یا به حداقل می‌رساند. لیکن علم و ایمان قاضی، هنوز و همیشه باید ضابطه نهایی در ارزیابی آزاد دلایل شناخته شود. ولی نظر شخصی قاضی نمی‌تواند یک روش کنترل حقیقت باشد. سیستم دلایل علمی در واقع جلوه‌ای از سیستم دلایل معنوی است و مغایرتی با آن ندارد، زیرا در سیستم دلایل معنوی هم قاضی مجاز به استفاده از دلایل علمی برای حصول اقتناع وجدان خویش است؛ بنابراین تفکیک این دو سیستم از یکدیگر مقرون به صواب به نظر نمی‌رسد.

آنریکوفری استاد فقید حقوق جزای دانشگاه رم که به عنوان پایه‌گذار مکتب جامعه‌شناسی کیفری شهرت یافته، عقیده دارد که در آینده به تدریج سیستم دلایل معنوی جای خود را به سیستم دلایل علمی خواهد سپرد. در سیستم مزبور تجربیات علمی از قبیل دلایل فیزیکی، شیمیایی و مکانیکی، دلایل حاصل از انسان‌شناسی و روان‌شناسی و غیره، مبنای طرق اثبات خود بوده و به کمک آن‌ها دقیقاً مجرمان شناسایی و بالمآل بزهکاری در جامعه کاهش خواهد یافت (۶).

بر این اساس، تکیه اصلی بر علم قاضی قرار می‌گیرد که با استفاده از قرائن و امارت و نتیجه کارهای کارشناسی حاصل می‌شود. امری که در اثبات جرم پولشویی به نحو قابل توجهی قابل مشاهده است.

کشف حقیقت مطلق و صدور حکم عادلانه براساس آن، مهم‌ترین هدف دادرسی‌های کیفری است و این مهم جز از طریق تحصیل دلیل امکان پذیر نخواهد بود. دلیل در لغت به معنای راهنما و چیزی است که برای اثبات امری به کار برده می‌شود (۷).

همچنین دلیل را به معنای راهنما، راهبر، رهنمون و راه نماینده معنی نموده‌اند (۸).

در فرهنگ کامل فارسی، آن را بر معنای گواه، راهنما، نشان، ... و نیز آنچه برای اثبات امری به کار می‌رود، آمده است (۹).

درباره تعریف ادله از نظر اصطلاح علم حقوق، اتفاق نظر وجود ندارد؛ کارشناسان این فن، هر کدام تعریف خاص خودشان را از این واژه ارائه داده‌اند و برخی تعاریف دیگران را نیز به بوته نقد گرفته‌اند. بنابراین مهمترین تعاریف ارائه شده را در ذیل بیان می‌داریم:

تاریخ حقوق کیفری نشان‌دهنده آن است که نظام ادله اثبات کیفری از تحولات قابل توجهی برخوردار شده است. در حقوق قدیم و نظام رسیدگی اتهامی قدیم اروپا، کاربرد ادله ماوراء-الطبیعه برای اثبات جرم، امری طبیعی بود و این گونه ادله اعتبار و ارزش قضایی داشت و توسل به آن‌ها برای اثبات جرم پذیرفته شده بود. در این دوره دلیل آن چیزی است که متنفذان و روسای قبایل به عنوان راهنما برای قضات مورد قبول و عمل قرار می‌دهند و فکر ایشان نیز متأثر از سحر و جادو است که جزء فرهنگ جوامع بدوی است، به همین جهت این دوره را عهد دلایل سحری می‌نامند. به تدریج و در ادامه این دوره، دوره دلیل بر مبنای اعتقادات مذهبی شکل گرفت و نمایندگان مذهبی قبایل عهده‌دار امر قضاوت شدند. در این دوره تحصیل دلیل نیز یا از طریق آزمایش قضایی به عمل می‌آمده و متهم این آزمایش را تحمل می‌کرده و یا از طریق ادای سوگند تحصیل می‌شده است. مواردی هم بوده است که در مقام کسب دلایل فوق‌العاده، از قبیل جنگ تن به تن و سوزاندن بر می‌آمدند (۳).

با گذشت زمان و شکل‌گیری امپراتوری رم و در اروپای قرون وسطی به تدریج نظام ادله قانونی رواج یافت. در حقوق قدیم فرانسه در طی قرون ۱۶ و ۱۷ میلادی این سیستم دلایل، معتبر و مجری بوده است. مقررات موضوعه در فرمان جنایی لوئی چهاردهم مورخ ۱۶۷۰م. تابولوی کاملی از این دلایل و طریقه اعمال و اجرای آن‌ها را به ما نشان می‌دهد. این سیستم تا سال ۱۷۸۹م. یعنی انقلاب کبیر فرانسه، به قوت خود باقی مانده است. مویاردو و گلان حقوقدان برجسته فرانسه که در قرن هیجدهم هم عصر انقلاب کبیر فرانسه می‌زیسته است می‌گوید: «چهار قسم دلیل پذیرفته می‌شده که عبارت بودند از گواهی، اقرار، اسناد و فروض قانونی». در این دوره، نیمه دلیل را هم می‌پذیرفتند؛ دلایلی که در حقیقت جز یک حدس و گمان ساده چیز دیگری نبودند، یک چهارم دلیل و حتی یک هشتم دلیل را هم می‌پذیرفتند. مثلاً یک شایعه را یک چهارم دلیل و شایعه ضعیف‌تر را یک هشتم دلیل به حساب می‌آوردند (۴).

در زمان انقلاب کبیر فرانسه، روش اقتناع وجدان دادرس جایگزین نظام ادله قانونی گردید که امروزه نیز در قانون آیین دادرسی کیفری این کشور نمود دارد. قانونگذار ایران نیز نظام ادله معنوی را از طریق قانون اصول محاکمات جزایی مصوب ۱۲۹۰ هجری شمسی از قانون آیین دادرسی کیفری ۱۸۰۸ میلادی فرانسه اقتباس کرد و با ترکیب آن با نظام ادله قانونی، یک سیستم تلفیقی را از دو نظام که بر مبنای علم قاضی استوار گردیده بنا کرد. امری که امروزه از آن می‌توان به نظام ادله مختلط یاد کرد. با مطالعه در سیستم‌های دلایل قانونی و معنوی این نتیجه حاصل شد که استفاده توأم از دو سیستم دلایل فوق عدالت بیشتری را تضمین و تأمین می‌کند. از طرفی وظیفه قضات رسیدگی به دعاوی در چهارچوب نظرات قانونگذار بوده و از طرف دیگر به آنها اجازه هر نوع تحقیق و بررسی جهت اجرا و اعمال نظرات مقنن داده می‌شود و بنابر این قوای مقننه و قضائیه هر دو در امر دادرسی دخالت و ایفای نقش می‌نمایند (۵).

به نظر نگارنده بهترین تعریف در چنین مقوله‌هایی، تعریفی است که از جامعیت نسبی برخوردار بوده، حاوی بیشترین ویژگی‌های آن مقوله باشد. بنابراین می‌توان تعریف ذیل را ارائه نمود: دلیل، امر معلومی است که غالباً توسط یکی از اصحاب دعوی در مراجع قضایی برای آشکار ساختن حقیقت امر مجهول مورد ادعا به کار می‌رود و ممکن است موجب اقتناع وجدان قاضی یا کشف مجهولی شود.

بنابراین مقصود از ادله اثبات دعوا، تنها ادله‌ای است که به اثبات موضوعی حق (موضوع دعوا) می‌پردازد و نه اثبات حکمی حق. معمولاً ادله، در بحث ادله اثبات دعوا از نوع ادله وضعی است، چرا که در بیشتر موارد قانونگذار وجود امری را دال بر صحت ادعا قرار داده و دادرس با ملاحظه آن رأی خویش را صادر می‌کند، همچون دلیل قراردادن اقرار، شهادت، اسناد و سوگند که براساس وضع قانونگذار دال بر صحت ادعا است و یا دلالت امارات قانونی بر صحت ادعا^۱.

مواد و روش‌ها

روش تحقیق این مقاله کتابخانه‌ای و به روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. نخست در یک مطالعه کتابخانه‌ای و اسنادی، پژوهش‌ها و منابع موجود داخلی و مرتبط با موضوع جمع‌آوری و طبقه‌بندی گردید. به عبارتی، اطلاعات خام و متغیرهای مورد نیاز شناسایی و اطلاعات پایه و مستندات موجود از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و مستندات قبلی جمع‌آوری شد. در مرحله بعدی به بررسی کیفیت اطلاعات، بررسی صحت اطلاعات و تفکیک و دسته‌بندی اطلاعات پرداخته شده که پس از آن اطلاعات مورد نیاز در این رابطه به وسیله مراجعه به کتاب‌ها، پایان نامه‌ها و مقالات ذی‌ربط با روش تحلیلی و توصیفی انجام شد. در انتها بعد از فیش‌برداری از منابع موجود و جمع‌آوری شده به تجزیه و تحلیل مواد قانونی مرتبط پرداخته شده، که نهایتاً منجر به تهیه و تدوین مقاله گردید.

یافته‌ها

اما امروزه با قدرتمند شدن مجرمان در برابر دولت‌ها، مصالح عالی کشورها اقتضا می‌کند قلمرو این اصل در جرایم مهم محدود شود و اماره مجرمیت بر اصل برائت مقدم گردد.

جرم پولشویی از جمله موارد عدول نسبی از اصل برائت در اسناد بین‌المللی و قوانین داخلی برخی کشورهاست. گسترش روزافزون اندیشه سرمایه‌داری، تحولات صنعتی و پیشرفت دانش در حوزه فن‌آوری‌های نوین ارتباطات در دنیای کنونی، مجرمان را به سمت ارتکاب جرم از طریق تشکیل

۱- آنچه وجدان دادرس را در اثبات ادعا قانع می‌کند، در علم حقوق اصطلاحاً دلیل نامیده می‌شود (۱۰).

۲- راهنمای اندیشه را باید دلیل نامید؛ خواه در این راهنمایی وصول به مجهول مورد نظر باشد یا صرفاً وصول به هدف مورد توجه باشد هر چند که مجهول حل نشود. (۶).

۳- دلیل چیزی است که برای اثبات امری در خصوص دعوی به کار می‌رود. قوانین که جنبه اثباتی دارند و کاشف از امری می‌باشند دلیل نامیده می‌شود (۶).

۴- ادله اثبات دعوا در مراجع قضایی به کار می‌رود و ادعای مدعی را می‌تواند اثبات کند.

قانون مدنی ایران نیز در تعریف دلیل در ماده ۳۵۶ مقرر نموده است: «دلیل عبارت است از امری که اصحاب دعوی برای اثبات دعوا یا دفاع از دعوی به آن استفاده می‌نمایند».

اندکی دقت، نشان می‌دهد که هیچ یک از تعریف‌های فوق، تعریف دقیقی نیست. در هر یک از آنها روی جنبه خاصی تأکید شده است؛ در یکی بر جنبه اقتناع وجدان داری به عنوان عنصر مقدم دلیل، تکیه شده است. در تعریف دیگر روی اثبات ادعا تکیه کرده و دلیل را منحصر در امری دانسته است که بتواند ادعای مدعی را اثبات کند؛ در حالی که ادله اثبات دعوا ممکن است توسط کسی که اصلاً دعوی ندارد مورد استناد قرار گیرد. مثلاً ممکن است آدمی خود به قاضی مراجعه کند و درباره جرمی که مرتکب شده است اقرار نماید. از طرف دیگر، لزومی ندارد که دلیل حتماً بتواند وجدان قاضی را اقناع کند، زیرا قاضی در موارد زیادی، بدون این که اقتناع وجدان حاصل کند؛ بر اساس ادله خاصی بر معضل خصومت می‌پردازد و حتی در سیستم اقتناع وجدان قاضی نیز استثنائاً چنین مواردی وجود دارد.

همچنین ممکن است که دلیلی لزوماً به اثبات ادعای مدعی نیانجامد؛ مثلاً اگر شهودی که از طرف مدعی برای اثبات دعوی شهادت داده‌اند، توسط دو شاهد عادل جرح شوند، در اینجا دو شاهد را می‌توان رسماً بینه به حساب آورد، در حالی که ادعایی به اثبات نرسیده است. قانون آئین دادرسی مدنی نیز به صراحت دلیل را مقید به امری می‌کند که توسط اصحاب دعوا مورد استناد قرار گیرد. چنانچه اشاره شد در مواردی از ادله استفاده می‌شود بدون آنکه طرف دعوی در کار باشد (امور حسبی) و یا بدون آن که لزوماً مورد استناد یکی از طرفین دعوا قرار گرفته باشد. مثل اماره قضایی و قانونی که قاضی بدون استناد یکی از طرفین دعوی، می‌تواند آن را مستند حل دعوی و اصدار حکم قرار دهد. البته مقوله‌های اجتماعی و آنچه بدان ارتباط می‌یابد، بر خلاف عناصر و موضوعات علوم دقیق عقلی، مثل ریاضی، منطق، و ... اصولاً از چنین خاصیتی برخوردار می‌باشد و نمی‌توان برای آنها تعریفی صد در صد جامع و مانع ارائه کرد.

۱. بنابراین می‌توان نتیجه‌گیری کرد که در اکثر موارد قانونگذار خود وجود امری را دال بر وجود حقی قراردادده و در این‌گونه موارد، دلالت ادله وضعی است که البته مقنن در مورد تمام ادله اصلی (اقرار، شهادت، سوگند) به این امر مبادرت ورزیده است، لیکن در موارد خاص و استثنایی که شامل ادله

فرعی (امارات) می‌شود به دادرس اجازه داده شده است که به دلالت عقل خویش نیز حکم کند که در این‌صورت دلالت عقلی است و دلالت طبیعی نیز در موارد خاصی و از طریق کارشناسی پزشکی قانونی می‌تواند در عالم اثبات دعوی حقوقی به کار گرفته شود.

ریشه واژه پولشویی به مالکیت مافیا بر رختشوی‌خانه‌های ماشینی در ایالات متحده آمریکا در دهه ۱۹۳۰ بر می‌گردد. در این سال‌ها گانگسترها فعالیت‌های گسترده‌ای در برخی از شهرهای آمریکا داشتند. آنها از طریق ارتکاب جرایمی از قبیل اخاذی، فحشا، قمار و قاچاق مشروبات الکلی وجوه کلانی به دست می‌آوردند که لازم بود به آنها صورتی مشروع و قانونی بخشند. همچنین گفته شده که واژه پولشویی نخستین بار در سال ۱۹۷۰ در زمان رسوایی "واترگیت" مورد استفاده قرار گرفته است. ماهیت و مصادیق جرم پولشویی با نگاهی به اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای تدوین شده در زمینه جرم پولشویی می‌توان گفت پولشویی جرمی سازمان‌یافته و فراملی است که به صورت گروهی و حرفه‌ای ارتکاب می‌یابد. قاچاق مواد مخدر، تجارت زنان و کودکان، تجارت اعضای بدن انسان، تجارت اسلحه، فحشا، قمار، قاچاق مشروبات الکلی و کالا و ارز از مصادیق جرم پولشویی به شمار می‌آیند (۱۴).

جرم‌انگاری پولشویی در حقوق داخلی و بین‌المللی پولشویی اصطلاح جدیدی است که در سال‌های اخیر در حقوق ایران مطرح شده است. اصل ۴۹ قانون اساسی دولت را موظف به ضبط، مصادره و استرداد ثروت‌های نامشروع کرده و مقررات پراکنده‌ای در خصوص مصادره عواید مجرمانه تصویب شده است. در سال ۱۳۷۰ نیز قانون الحاق ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. ماده ۳ این کنوانسیون شست و شوی عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر را جرم شناخته است. پس از آن و در سال ۱۳۸۶ قانون مبارزه با پولشویی به تصویب مجلس رسید. در سطح بین‌المللی نیز مثبت جلوه دادن درآمدهای غیرقانونی و عواید حاصل از ارتکاب اعمال مجرمانه در نیمه دوم قرن بیستم میلادی تحت عنوان پولشویی شناخته شد. از آنجا که این پدیده آثار منفی فراوانی در حوزه‌های اقتصاد، امنیت، سیاست و عدالت اجتماعی بر جای می‌گذارد، سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و بیشتر کشورهای جهان تدابیری را برای مقابله با این پدیده اتخاذ کرده‌اند که از جمله این راهکارها جرم‌انگاری و تعیین مجازات برای آن است (۱۵).

در اسناد و کنوانسیون‌های بین‌المللی نیز تطهیر درآمدهای نامشروع منع شده است که از آن جمله می‌توان به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان (۱۹۸۸ وین)، کنوانسیون راجع به تطهیر، بازرسی، توقیف و مصادره عواید ناشی از جرم مصوب شورای اروپا (۱۹۹۰ استراسبورگ) و کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه جرایم سازمان‌یافته فراملی (۲۰۰۰ پالرمو) اشاره کرد. تقدم اماره مجرمیت بر اصل براءت در جرم پولشویی براءت یک اصل است و دلیل و اماره بر اصل مقدم هستند؛ زیرا دلیل کاشف از واقع است. اماره نیز به معنای علامت است و در اصطلاح چیزی است که کاشف تام از واقع ندارد؛ بلکه موجب شک و ظن نزدیک به یقین است. اصل هم به معنای بن و ریشه است و تفاوت عمده اصل با دلیل و اماره در کاشف بودن از واقع است؛ زیرا اصل بر خلاف

باند‌های بزرگ داخلی و بین‌المللی و سوءاستفاده از خلأهای قانونی سوق داده است. در مقابل، قانون‌گذار سعی دارد برای مقابله با چنین جرایمی راهکارهای نوینی را در پیش گیرد و به پیشگیری از جرم و مقابله با این گروه از مجرمان پردازد (۱۱).

استفاده از اماره مجرمیت و تحمیل بار دلیل بر متهم از جمله مهم‌ترین این راهکارها به شمار می‌آید. مفهوم اصل براءت مطابق اصل براءت در حقوق کیفری «مقام تعقیب» وظیفه اثبات تمام عناصر اتهام را ماورای شک و تردید معقول برعهده داشته و متهم وظیفه‌ای در اثبات بی‌گناهی خویش ندارد. چنین اصلی در اولین مرحله فرآیند کیفری به وجود می‌آید و تا زمان اثبات اتهام حاکم است. اصل براءت بیانگر این قاعده کلی است که هیچ فردی نباید مجرم شناخته شود؛ مگر این که مقام تعقیب اتهام وی را بدون شک و تردید معقول به اثبات برساند. به تعبیر دیگر، اصل براءت شخص را نسبت به جرمی که متهم به ارتکاب آن است، بی‌گناه قلمداد نموده و مقام تعقیب را ملزم می‌کند که اتهام متهم را به اثبات برساند (۱۲).

مبانی فقهی اصل براءت با توجه به اهمیت اصل براءت و تأثیر آن در تحقق عدالت و تحکیم ارزش‌های انسانی، قرآن مجید در آیات متعددی به صورت صریح و ضمنی به این موضوع پرداخته است که از آن جمله می‌توان به آیه ۱۵ از سوره اسراء، آیه ۷ سوره طلاق و آیه ۱۱۵ سوره توبه اشاره کرد. اصولیون برای اثبات اصل براءت به حدیث رفع استناد می‌کنند. اجماع و عقل مبنای دیگر اصل براءت در فقه است.

مستند عقلی اصل براءت قاعده "فج عقاب بلا بیان" می‌باشد؛ بدین معنا که تا عملی توسط شارع نبی و آن نبی به مکلف ابلاغ نشده، مجازات مرتکب قبیح و زشت است. مبانی حقوقی اصل براءت اصل براءت در حقوق داخلی بسیاری از کشورها از جمله اصل ۲۷ قانون اساسی ایران، اصل ۲-۲۷ قانون اساسی ایتالیا و اصل ۹۶ قانون اساسی نروژ پیش‌بینی شده است (۱۳).

اصل براءت در قانون آیین دادرسی کیفری بعضی کشورها نیز مقرر شده است. همچنین از عرف و عادت، رویه قضایی، عقاید علمای حقوق کیفری، اسناد بین‌المللی و اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی می‌توان به عنوان دیگر مبانی حقوقی اصل براءت یاد کرد.

آثار اصل براءت اصل براءت در تمامی مراحل رسیدگی به پرونده کیفری دارای آثار مثبت است؛ به طوری که در یک محاکمه عادلانه و قانونی از مرحله کشف جرم و تحقیقات مقدماتی (تفهیم اتهام، اعلام حق سکوت، حق داشتن وکیل و مترجم و تحدید موارد بازداشت موقت) تا مرحله دادرسی (محاکمه علنی، منصفانه، مستقل و بی‌طرفانه) باید توسط قضات رعایت شود و نادیده گرفتن هر یک از این موارد می‌تواند رأی صادر شده از دادگاه را بی‌اعتبار سازد (۱۱).

هدف از پولشویی جلوگیری از کشف منابع نامشروع، فرار از پرداخت مالیات و بهره‌برداری از عواید ناشی از ارتکاب جرم است.

نتیجه: قانون مبارزه با پولشویی ایران به طور ضمنی اصل برائت را مورد پذیرش قرار داده است و عدم تصریح به اماره مجرمیت در این گونه جرایم دلالت بر آن دارد که قانونگذار ایران همچنان بر ایده اصل برائت و لزوم رعایت آن حتی در جرم تطهیر پول استوار است. منابع در دفتر نشریه موجود است.

اما در حقوق کیفری ایران، جرم پولشویی مانند هر جرم تعزیری دیگری با استفاده از ادله اثبات کیفری قابل اثبات به نظر می‌رسد. با این حال، این امر نیازمند بررسی دقیق‌تری است. به‌طور کلی ادله اثبات کیفری مورد استفاده در اثبات جرم پولشویی در سه دسته اقرار، شهادت، علم قاضی است.

اقرار در دوره‌ای از تاریخ حقوق کیفری به عنوان ملکه دلایل شناخته می‌شد تا جایی که جهت کسب آن توسل به شکنجه و آزار متهم نیز مجاز دانسته می‌شد. از این رو، اعلامیه جهانی حقوق بشر، اسناد بین‌المللی و قوانین اکثر ممالک مترقی جهان اعمال شکنجه و اذیت و آزار را ممنوع اعلام کرده‌اند^۱ که منجر به آن شد تا اقرار نیز مانند سایر ادله قضایی پس از سنجش و ارزیابی توسط مقامات قضایی مورد توجه قرار گیرد؛ چنانچه موجبات حصول اقیاع وجدان‌شان را فراهم نمود بر مبنای آن حکم می‌دهند و در غیر این صورت از آن صرف نظر می‌کنند (۱۸).

در سیستم دلایل معنوی که متداول‌ترین سیستم دلایل قضایی در جهان امروزی است، قاضی حق سنجش دلایل ابرازی را دارد و اقیاع وجدان او مدنظر قانونگذار قرار گرفته و مزایای آن نسبت به سیستم‌های قبلی محرز و مبرهن است. بنابر این فلسفه‌ی دلایل در این سیستم حصول قطع و یقین برای قاضی است؛ و همان‌طور که اشاره شد، قاضی نمی‌تواند به دلایل غیرمعمول متوسل شود. بر این اساس، پرسش مهم این است که آیا مقام قضایی به صرف وجود اقرار متهم مبنی بر اینکه به پولشویی درآمدهای نامشروع پرداخته بدون آنکه قرائن، امارات یا دلایل قابل توجهی بر وقوع جرم منشاء وجود نداشته باشد، می‌تواند او را به ارتکاب جرم پولشویی محکوم کند؟ در پاسخ باید گفت همان‌طور که گذشت اگرچه جرم پولشویی مستقل از جرایم منشاء مورد جرم‌انگاری قرار گرفته است اما وجود این جرم همچنان وابسته به وجود جرم منشایی است که از آن درآمدی مجرمانه حاصل شده باشد. بر این اساس، در صورتی که دلایل، قرائن و امارات کافی بر وقوع جرم منشاء وجود نداشته باشد به صرف اقرار متهم به پولشویی امکان محکومیت وی به این جرم وجود ندارد.

در خصوص شهادت هم نکته مذکور وجود خواهد داشت. شهادت عبارت است از اظهارات اشخاص خارج از دعوی که امر مورد اختلاف را دیده یا شنیده یا شخصاً از آن آگاه شده‌اند، یعنی شخصی به نفع یکی از اصحاب دعوی و بر ضرر دیگری اعلام اطلاع و خبر از وقوع امری نماید، اگر وسیله آگاهی گواه قوه بینایی او باشد گواه را شاهد عینی و گواهی او را «مشاهده» نامند و اگر

دو نوع دیگر کاشف از واقع نیست. بنابر نظر مشهور فقها زمانی که دلیل و اماره وجود دارد، نمی‌توان به اصل رجوع کرد. به عبارت دیگر، دلیل و اماره و اصل در طول یکدیگر قرار دارند. بنابراین زمانی که یک جرم واقع می‌شود، اگر ادله اثباتی متقن وجود داشته باشد، شخص مجرم دستگیر، محاکمه و مجازات می‌گردد. چنانچه دلیل قاطع وجود نداشته و اماره حاکم باشد و متهم نیز نتواند بی‌گناهی خود را اثبات کند، همان سیر مراحل دادرسی طی خواهد شد؛ اما در نبود دلیل و اماره، اصل برائت حاکم است (۱۶).

بار اثبات دلیل در جرم پولشویی از آنجا که مرتکبان جرم پولشویی افراد حرفه‌ای هستند و در ارتکاب چنین جرایمی مهارت و تجربه دارند و شاید یک گام از دستگاه قضایی و تشکیلات پلیس جلوتر باشند، عدالت ایجاب می‌کند در این گونه جرایم بار اثبات دلیل به لحاظ ماهیت آن معکوس شود؛ به طوری که اگر دلیل قاطعی بر ارتکاب جرم وجود نداشت؛ اما اماره‌ای بر آن بود، دادستان مکلف نباشد حلقه‌های زنجیر جرم پولشویی را بیابد و به یکدیگر متصل نماید؛ بلکه این متهم است که باید دلایل قاطع بر عدم مجرمیت خود را ارائه دهد و در صورت فقدان دلیل و اماره بر مجرمیت فرد، اصل برائت حاکم خواهد بود. موقعیت اصل برائت در جرم پولشویی اصل برائت به عنوان یک اصل جهان‌شمول در قوانین تمامی کشورها و مقررات بین‌المللی به رسمیت شناخته شده و تنها ابزار حمایتی از مردم و متهمان در برابر قدرت دولت‌هاست. اما گاه شرایط به گونه‌ای تغییر می‌کند که مقام تعقیب در برابر مجرمان در موضع ضعف قرار می‌گیرد. قدرت مجرمان در برابر دولت‌ها به حدی گسترش یافته است که اقتضا دارد دولت‌ها برای رویارویی با چنین معضلاتی چاره‌ای اساسی اندیشه کنند. استفاده از اماره مجرمیت و نهادن بار اثبات دلیل بر عهده متهم از جمله این راهکارهاست. اماره مجرمیت به عنوان استثنایی بر اصل برائت عبارت از آن است که کسی به صرف وجود قرینه یا اماره‌ای مجرم شناخته شود؛ بدون این که جرم او ثابت شده باشد (۱۷).

پولشویی از جمله جرایمی است که قانونگذار به لحاظ مشکل بودن اثبات جرم از سوی مقام تعقیب و همچنین آثار سوء جرم برای جامعه اماره مجرمیت را بر آن حاکم کرده است. اماره مجرمیت در بعضی از مواد قانون مجازات اسلامی، قانون مجازات مرتکبان قاچاق و قانون مبارزه با مواد مخدر مورد پذیرش قرار گرفته است؛ اما تقدم اماره مجرمیت بر اصل برائت صرفاً در خصوص جرایم سازمان‌یافته به طور اعم و جرم تطهیر پول به طور اخص، متفاوت از شیوه‌های اتخاذ شده در بعد بین‌المللی و ملی سایر کشورهاست. در بند ۵ ماده ۵ کنوانسیون وین و بند ۷ ماده ۱۲ کنوانسیون پالرمو، اماره مجرمیت در جرم پولشویی به صراحت پذیرفته شده و بار اثبات دلیل بر عهده متهم است.

۱. برای نمونه: ماده ۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸؛ ماده ۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی ۱۹۶۶، اصل ۳۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران؛ ماده ۵۷۸ قانون مجازات اسلامی.

رأی دانسته است و البته این مسأله را منوط به این دانسته که علم قاضی بین بماند و در غیر این صورت معتبر نمی‌باشد. به نظر می‌رسد منظور قانون‌گذار این بوده است که برای صدور حکم به استناد علم قاضی، ادله معارض نباید به میزان یا کیفیتی باشند که قناعت وجدانی قاضی را خدشه‌دار نمایند چرا که در صورت وقوع این مسأله دیگر علمی وجود ندارد که دادرسی بخواید بر اساس آن حکم دهد. با این حال اگر دادرسی علی‌رغم تحقیقات جامعی که انجام داد به قناعت وجدان دست نیابد، قانونگذار در این دست جرایم صدور حکم محکومیت را منوط به وجود شرطی برای او امکان‌پذیر دانسته است. به این ترتیب که در مواردی که دادرسی از رسیدن به علم و اقناع وجدانی باز بماند، می‌تواند به دلایل قانونی که مخالف با علم و وجدان وی نباشد عمل نماید. به بیان دیگر در عمل به ادله اثبات، علم به وفاق شرط نیست بلکه همین که علم به خلاف وجود نداشته باشد و دادرسی نتواند به صحت آنها خدشه‌ای وارد نماید، امکان صدور حکم وجود دارد.

مسلماً از سیاق عبارت «در مواردی که دعوای کیفری با ادله شرعی از قبیل اقرار و شهادت که موضوعیت دارد، اثبات می‌شود، قاضی به استناد آنها رأی صادر می‌کند مگر اینکه علم به خلاف آن داشته باشد» به کار رفته در ماده ۱۶۱ قانون مجازات ۱۳۹۲ برمی‌آید که اگر قاضی علم به خلاف دلیل شرعی موجود همچون اقرار یا شهادت داشته باشد دیگر نمی‌تواند به استناد آنها حکم به محکومیت متهم دهد. علی‌ایحال حجیت بینه و اقرار، جعلی است یعنی تابع علمی است که برای قاضی به وجود می‌آورد، ولی حجیت علم، ذاتی است. جعل طریق ظنی مثل شهادت و اقرار برای کسی موضوعیت دارد که واقع را نمی‌داند ولی کسی که با حاق واقع در ارتباط است، استناد به این طریق ظنی ممنوع است. لذا اگر قاضی علم به خطای طریق پیدا کند، نمی‌تواند به آن استناد کند.

بر این اساس، به‌طور کلی تأکید بر علم قاضی در جرایم تعزیری و به‌طور خاص اهمیت آن در اثبات جرم پولشویی حقیقی کتمان‌ناپذیر است. امری که با تأکید بر قرائن سازنده علم قاضی به اقتضای فنی و تخصصی شدن جرایم از جمله پولشویی قابل اثبات به نظر می‌رسد.

نتیجه‌گیری

از جمله جرایم مهم اقتصادی، پولشویی است. در پولشویی عواید حاصل از جرم، در طی عملیاتی وجه مشروع و قانونی به خود

وسيله آگاهی قوه سامعه باشد گواه را شاهد سمعی و گواهی او را «اسماع» خوانند. در تمامی ادوار و هم‌چنین در همه نظام‌های حقوقی شهادت‌شهود به عنوان یکی از ادله اثبات دعوی همواره مورد استفاده طرفین دعوی اثبات ادعاهای آنان بوده است لیکن حدود استفاده و درجه اعتبار آن از کشوری به کشور دیگر متفاوت است (۱۹).

بی‌تردید در اثبات جرم پولشویی شهادت‌شهود اگرچه می‌تواند کمک‌کننده باشد اما شرایط خاص مربوط به اوضاع و احوال جرم پولشویی، این دلیل را مانند اقرار، با شرایطی قابل‌پذیرش می‌نماید. دلیل آخر علم قاضی است که با توجه به اعتباری که در عالم حقوق کیفری پیدا کرده بی‌شک اهمیت قابل‌توجهی در حوزه اثبات جرم پولشویی نیز دارد (۶).

در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ قانونگذار در خصوص ادله اثبات کیفری موضع نسبتاً روشنی اتخاذ کرده و با پیش‌بینی ادله اثباتی و قواعد حاکم بر آنها در بخشی مجزا از قانون اظهار نظر در مورد موضوع مورد بحث را تسهیل نموده است. توضیح اینکه قانونگذار ۱۳۹۲ در ماده ۱۶۰ که ذیل عنوان مواد عمومی تنظیم شده است ادله اثبات جرم را احصاء نموده است. در ماده مذکور آمده است: ادله اثبات جرم عبارت از اقرار، شهادت، قسامه و سوگند در موارد مقرر قانونی و علم قاضی است.

ظاهراً در این ماده علم قاضی هم سنگ و هم‌عرض سایر ادله برشمرده شده است. با این حال ملاحظه سایر مواد مرتبط با بحث در قانون ۱۳۹۲ نشان می‌دهد که قانونگذار ما در تعزیرات سیستم دلایل معنوی را برگزیده است این نتیجه را می‌توان از موادی از قانون اخذ نمود که صرف اقرار را کافی برای صدور حکم محکومیت ندانسته است. از جمله ماده ۱۷۱ که به موجب آن قانونگذار مقرر داشته است: «هرگاه متهم اقرار به ارتکاب جرم کند، اقرار وی معتبر است و نوبت به ادله دیگر نمی‌رسد و در ادامه بیان می‌دارد: مگر اینکه با بررسی قاضی رسیدگی‌کننده قرائن و امارات بر خلاف مفاد اقرار باشد که در این صورت دادگاه، تحقیق و بررسی لازم را انجام می‌دهد و قرائن و امارات مخالف اقرار را در رأی ذکر می‌کند»^۱.

به علاوه ماده ۲۱۲ قانون مجازات ۱۳۹۲ نیز مطلب گفته شده را به‌خوبی تأیید می‌کند. از محتوای ماده مذکور چنین بر می‌آید که مقنن جدید اهمیت فوق‌العاده‌ای را برای علم و اقناع وجدانی قاضی قائل شده است به نحوی که در صورت وجود تعارض میان علم قاضی با سایر ادله قانونی، علم قاضی را ملاک صدور

۱. این ماده دقیقاً همسو با ماده ۱۹۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ تنظیم گشته است. قانونگذار در این ماده مقرر می‌داشت: «هرگاه متهم اقرار به ارتکاب جرمی نماید و اقرار او صریح و موجب هیچ گونه شک و شبهه‌ای نباشد و قرائن و امارات نیز مؤید این معنا باشد، دادگاه مبادرت به صدور رأی می‌نماید و در صورت انکار یا سکوت متهم یا وجود تردید در اقرار یا تعارض با ادله دیگر، دادگاه شروع به تحقیق از شهود و مطلعین و متهم نموده و به ادله دیگر نیز رسیدگی می‌نماید». در این زمینه بخش‌نامه

شورای عالی قضایی نیز قابل ملاحظه است. متن بخش‌نامه شماره ۱/۵۶۳۱۳ مورخ ۱۳۶۳/۱۲/۰۶ بدین شرح است: «هرچند در برخی از جرایم، طریق اثبات دعوی در قانون ذکر شده است، لیکن چون این امر از باب طریقت و حصول علم برای قاضی است و قاضی برای حصول قطع و یقین از هیچ نوع تحقیقی که علم را تحصیل کند منع نگردیده است، لذا در رسیدگی‌ها استفاده از طریق علمی کشف جرم را مورد غفلت قرار ندهند و از وسایلی که دانش بشری در این زمینه فراهم نموده است، استفاده نمایند».

University of South Florida Scholar Commons, 2015.

3. Beigi, Mahmoud (2016), The evolution of Iran's legislative policy in the study of crime proof evidence, Master's thesis, Islamic Azad University, Naraq branch.

4. Siqa, Ziauddin (1356), Judicial Reasons in French Revolutionary Law, Tehran: Khorrami Publishing House.

5. Tedin, Abbas (2009), "Evaluation of criminal evidence in the judicial system of Iran and France", Research on Comparative Law (Teacher of Humanities), Volume 14, Number 67.

6. Jafari Langroudi, Mohammad Jafar (2019), Legal Terminology, Tehran: Ganj Danesh Publications.

7. Ibn Manzoor, Muhammad Ibn Makram (1417 AH), Lasan al-Arab, Beirut: Dar Sadhir, first edition.

8. Dehkhoda, Ali Akbar. (2008), Dehkhoda Dictionary, Tehran: Tehran University Press.

9. Insafpour, Gholam Reza (1373), Farhang Kamel Farsi, Tehran: Zovar Publications.

10. Sadrzadeh Afshar, Seyed Mohsen (2005), Proofs of Lawsuits in Iranian Law, Tehran: University Publishing Center.

11. Taghian Nesab, Zahra (2018). Examining the scope of application of the rule of acquittal of the accused in case of doubt in Iran's laws and the procedure of the European Court of Human Rights. Master's Thesis, Shahrekord Branch Azad University.

12. Mozafar, Mohammad Reza (2015), Principles of Jurisprudence, Tehran: Islamic Law.

13. Goldouzian, Iraj (2015), evidence to prove the claim, Tehran: Mizan.

14. Kamali, Leila (2015), Introduction to the crime of money laundering, Journal of Legal Articles, No. 14.

می‌گیرند و در نظام مالی کشور به عنوان پول تمییز وارد می‌شوند. پولشویی علاوه بر آسیب‌های گوناگونی که بر بخش‌های مختلف اقتصادی برجای می‌گذارد، بر دستگاه عدالت قضایی نیز تاثیر داشته و گسترش بی‌اعتمادی به دستگاه قضایی و نظام عدالت کیفری را در پی خواهد داشت. همچنین از بین رفتن روحیه رقابت سالم و افزایش ناامیدی در میان عموم مردم از جمله تبعات اجتماعی پولشویی است. بنابراین، این جرم طیف وسیعی از بزه‌دیدگان غیرمستقیم را در برمی‌گیرد و در حقیقت این جامعه است که از وقوع جرم، متضرر می‌گردد. تورم بی‌جا، عدم اعتماد افراد به سرمایه‌گذاری در نهادهای مختلف اقتصادی از جمله بورس، از بین رفتن سرمایه‌های مولد، عدم شفافیت و رقابت ناسالم و همچنین بی‌اعتباری نزد سرمایه‌گذاران خارجی، بخشی از عواقب زیانباری است که پولشویی به همراه دارد. جرم پیچیده پولشویی هم با توسل به راهکارها و ادله سنتی نظیر علم قاضی، شهادت شهود، اقرار متهم و نظایر آن قابل اثبات است و هم با تکیه بر ادله نوین الکترونیکی نظیر اسناد و اقرار و شهادت شهود الکترونیکی. به عبارتی، جرم پولشویی با توسل به مجموعه از ادله سنتی نظیر اقرار و شهادت و ادله مدرن نظیر ادله الکترونیکی از یک سو و همینطور ادله عمومی نظیر علم قاضی که برای سایر جرایم نیز کاربردی است. تحولات نظام ادله اثبات کیفری در زمینه جرم پولشویی مؤید اعتبار بیشتر علم قاضی بر مبنای قرائن و امارات فنی-تخصصی از جمله اقدامات کارشناسی، حسابرسی و ردیابی‌های مالی است. در این میان، بنابر تحولات جدید، با حصول ظن نزدیک به علم بر اینکه دارایی و یا وجوه شخص با وضعیت متعارف و نوعی وی همخوانی ندارد بار اثبات تعدیل یا معکوس می‌شود. اصولاً رویکرد حقوق داخلی و اسناد و مقررات بین‌المللی نسبت به ادله اثبات پولشویی چیست و در مقام فرضیه، فرض داشته بودیم که هم در حقوق داخلی و هم در اسناد بین‌المللی در خصوص ادله اثبات کیفری جرم پولشویی قوانینی تصویب شده است و تحولات اخیر در آن و تغییر رویکرد نسبت به اثبات این جرم در حقوق داخلی که منبعت از اسناد و مقررات بین‌المللی نظیر پالموست بیش از پیش به کشف جرم کمک می‌کند.

References

1. Born, Gary, International Commercial Arbitration, Vol. I-III, 2nd edition, Kluwer Law International 2014, E-book, accessed through Kluwer Arbitration Online Database, available at: (<http://www.kluwerarbitration.com/>)p;27 0; Hwang and Lim, 2014.
2. Mulligan, Erin, Evaluating the Social Control of Banking Crimes: An Examination of Anti-Money Laundering Deficiencies and Industry Success,

15. Faiz Zareen Qalam, Bahram and Nowrozi, Majid (2004), Money Laundering Prevention Regulations in Financial Institutions, Tehran: Central Bank of the Islamic Republic of Iran.
16. Nowrozi, Ali (2018). Investigating the crime of money laundering in the banking system (with an approach to judicial procedure). Master's Thesis, Qom Branch Azad University.
17. Rahimi Moghadam, Alireza (1387), Money Laundering in International Trade, National Bank of Iran, No. 148.
18. Hedayati, Mohammad Ali (2014), Criminal Procedure Code, Tehran, Gawah Publications.
19. Tawakli, Saeed (2006), the value of testimony and its validity limits in Iran's legal system, Judicial Monthly, 10th year, number 56.